

פיגועי ההתאבדות בשנת 2021 ברחבי העולם – מגמת הירידה נמשכת

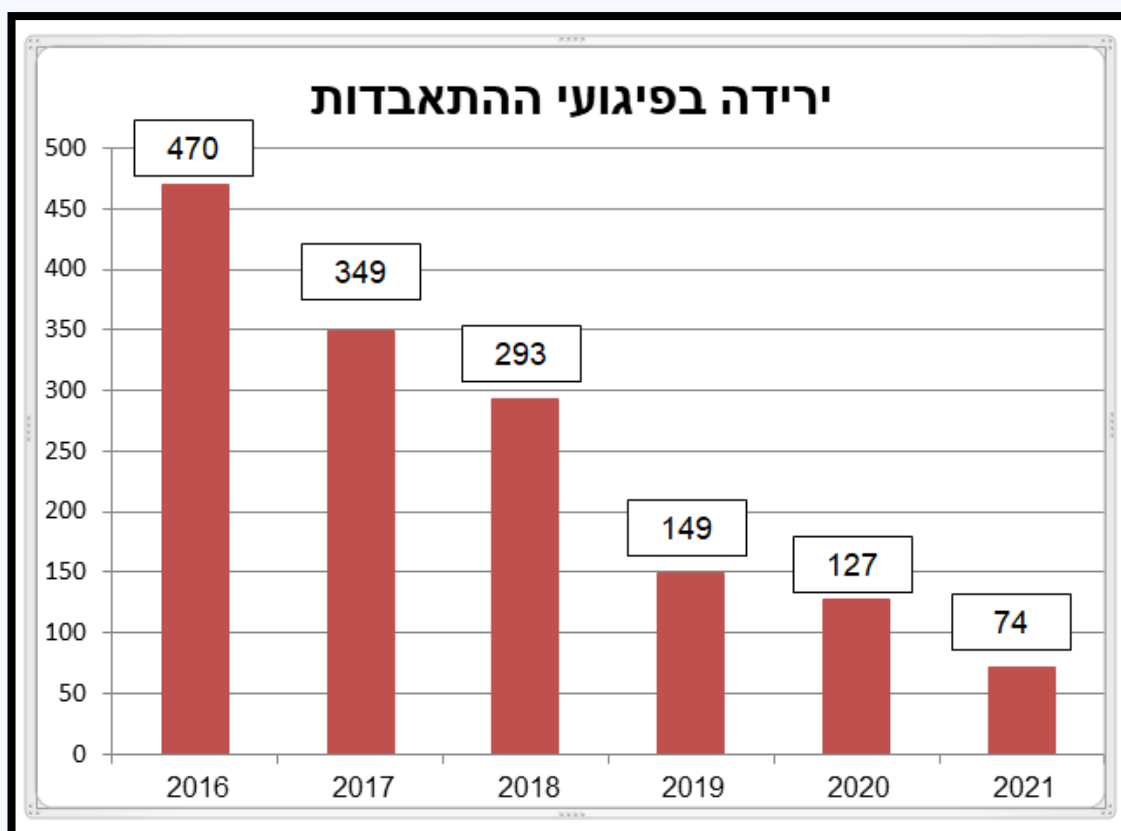
אביעד מנדלבאום, יורם שוייצר ועדו גדי חז | 6 בינואר, 2021 | גיליון 1547

בחמש השנים האחרונות מסתמנת מגמה ברורה של ירידה במספר פיגועי ההתאבדות שבוצעו ברחבי העולם, ובשנת 2021 הירידה הייתה חדה. מגמה זו הינה ככל הנראה תוצאה משולבת של היחלשות ניכרת של 'המדינה האסלאמית' בעקבות התבוסה הצבאית שנחלה בסוריה ובעיראק, ושל הסגת כוחות צבאיים מערביים מאזורי הלחימה במזרח התיכון ובדרום אסיה, או דילול ניכר בהם.

הירידה שחלה במהלך השנה במספר פיגועי ההתאבדות הייתה בשיעור של כ-42 אחוזים, במספר המתאבדים נרשמה ירידה של כ-48.5 אחוזים, וכ-69 אחוזים במספר הנשים שלקחו חלק בפיגועים אלה. ירידה חדה של כ-44.5 אחוזים נרשמה במספר הפיגועים שביצעו דאע"ש ושותפיו, ושל כ-35 אחוזים בפיגועים שביצעו שותפי אל-קאעדה. ככלל, ירידה של כ-43 אחוזים חלה במספר הפיגועים ששויכו לזרם הסלפיה-ג'האדיה, אולם הארגונים הנמנים עליו נותרו הדומיננטיים בקרב הארגונים המשלחים מתאבדים.

פיגועי ההתאבדות הנספרים במכון למחקרי ביטחון לאומי באורח שוטף מגובים על ידי ונשענים על שני מקורות בלתי-תלויים, ומתקפה משולבת על מספר יעדים סמוכים באותו זמן או כחלק מתכנון מוקדם מכון נספרים כפיגוע אחד.

בשנת 2021 בוצעו כ-74 פיגועי התאבדות (לעומת כ-127 בשנה הקודמת - ירידה של כ-42 אחוזים) על ידי כ-91 מחבלים מתאבדים (לעומת כ-177 בשנת 2020, ירידה של כ-48.5 אחוזים). פיגועים אלה שהביאו למותם של כ-805 בני אדם (לעומת כ-765 בשנת 2020) ונפצעו כ-1,482 נוספים (כ-1,926 לעומת שנת 2020). עם זאת, בשנת 2021 חלה עליה בקטלניות הממוצעת של פיגוע בודד, בעיקר בשל פעילותו של ארגון 'המדינה האסלאמית' - מחוז ח'ורסאן באפגניסטן, שהיה רצחני במיוחד השנה. מספר המדינות שנפגעו מטרור המתאבדים במהלך 2021 היה זהה לזה שנרשם שנה הקודמת, הגם שחל שינוי בחלק מהמדינות שהיוו זירות פעולה.

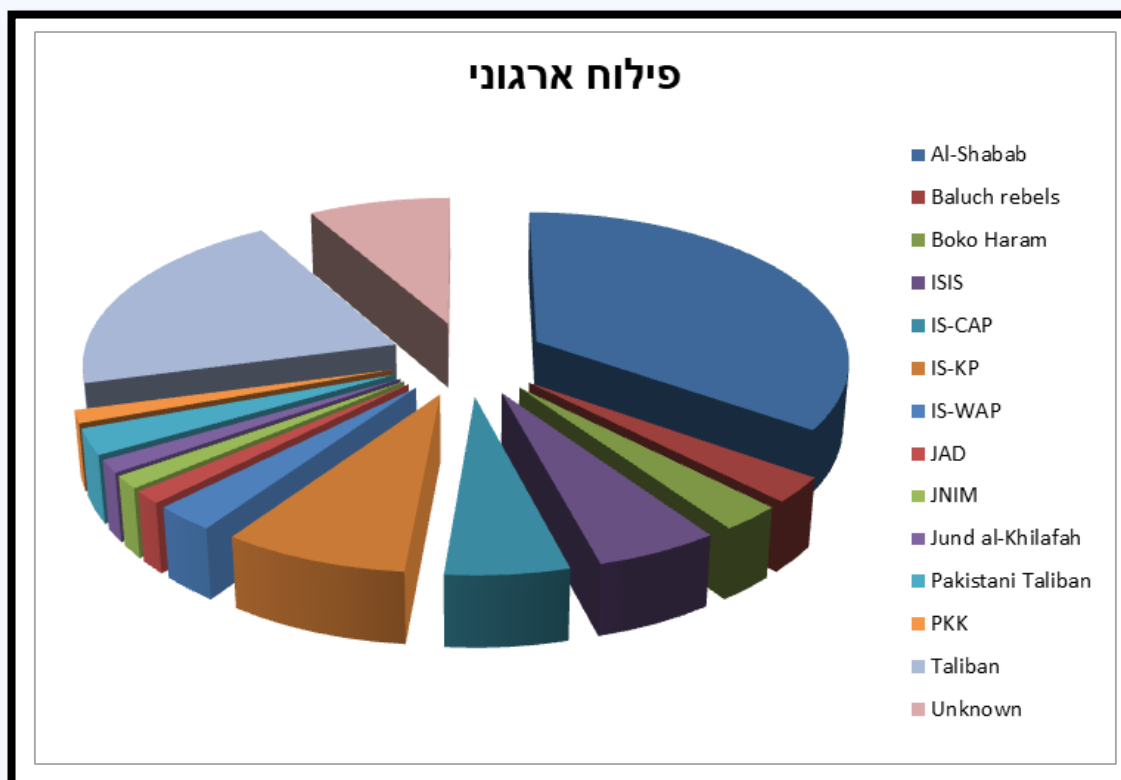

לראשונה, זירת פיגועי ההתאבדות הפעילה ביותר בשנת 2021 הייתה יבשת אפריקה, שבה בוצעו כ-40 פיגועי התאבדות (בשנת 2020 בוצעו בה כ-37 פיגועי התאבדות), שהיוו כ-54 אחוזים מכלל פיגועי ההתאבדות בעולם. רובם, כ-24 במספר, בוצע בסומליה על ידי ארגון אל-שבאב, שותפו של אל-קאעדה. הזירה השנייה מבחינת היקף הפעילות הייתה אסיה, בעיקר בשל הפעילות באפגניסטן. בזירה זו בוצעו השנה כ-30 פיגועי התאבדות (לעומת כ-57 בשנה הקודמת, המהווים ירידה של כ-47.5 אחוזים). במזרח התיכון בוצעו בשנה זו רק כ-3 פיגועים, לעומת השנה הקודמת בה בוצעו כ-33 פיגועים - ירידה חדה של כ-91 אחוזים. הירידה החדה במספר הפיגועים בזירה זו קשורה לשינוי שחל בשימוש בדפוס הפעולה הזה בידי דאע"ש, שהיה הפעיל ביותר במרחב: ב-2021 היו דאע"ש ושותפיו אחראים לביצוע כ-20 פיגועי התאבדות, לעומת כ-36 פיגועים בשנת 2020 - ירידה של כ-44.5 אחוזים. פיגועי דאע"ש היוו כ-27 אחוזים מכלל הפיגועים בעולם.

בניגוד למגמת הירידה החדה כמעט בכל ההיבטים של פיגועי ההתאבדות בשנת 2021, עלתה הקטלניות היחסית הממוצעת של פיגוע בודד. מספר ההרוגים נאמד בכ-805, לעומת כ-765 ב-2020 - עלייה נומינלית של כ-5.5 אחוזים. נתון זה מצביע על ממוצע של כ-11 הרוגים בפיגוע, לעומת ממוצע של כ-6 הרוגים בפיגוע בשנה הקודמת, שמשמעותו עליה של כ-83 אחוזים בקטלניות ממוצעת של פיגוע. עם זאת, מגמת הירידה נשמרת לגבי מספר הפצועים, כאשר בפיגועי ההתאבדות נפצעו כ-1,482 בני אדם בשנת 2021, לעומת כ-1,926 פצועים בשנת 2020 (כ-23 אחוזים). אך בממוצע הפצועים בפיגוע נרשמה עלייה

של כ-20 פצועים בממוצע בכל פיגוע, לעומת כ-15 בממוצע בשנת 2020, כלומר: עלייה של כ-33 אחוזים.

יצוין כי העלייה בקטלניות הממוצעת של פיגועי ההתאבדות בשנת 2021 נובעת מהקטלניות החריגה שהפגין ארגון 'המדינה האסלאמית' - מחוז ח'ורסאן, הפעיל באפגניסטן. מחודש אוגוסט השנה, שבמהלכו הושלמה נסיגת ארצות הברית מאפגניסטן והטאליבן השתלט על המדינה, ועד סוף השנה, ביצע 'מחוז ח'ורסאן' כ-6 פיגועי התאבדות. בכלל פיגועיו בלט בקטלניותו זה שבצעו שני מתאבדים בשער הכניסה לשדה התעופה בקאבול, שאובטח על ידי כוח אמריקאי בשעה שהתגודדו בו המוני אפגאנים שביקשו להימלט משלטון הטאליבן בפיגוע נהרגו כ-183 בני אדם, בהם 13 אמריקאים, וכ-200 נוספים נפצעו. בכל ששת הפיגועים שבצע מחוז ח'ורסאן באפגניסטן בשנת 2021, נהרגו כ-383 בני אדם ונפצעו כ-513 נוספים, בממוצע בכל פיגוע נהרגו כ-64 ונפצעו כ-86 בני אדם.

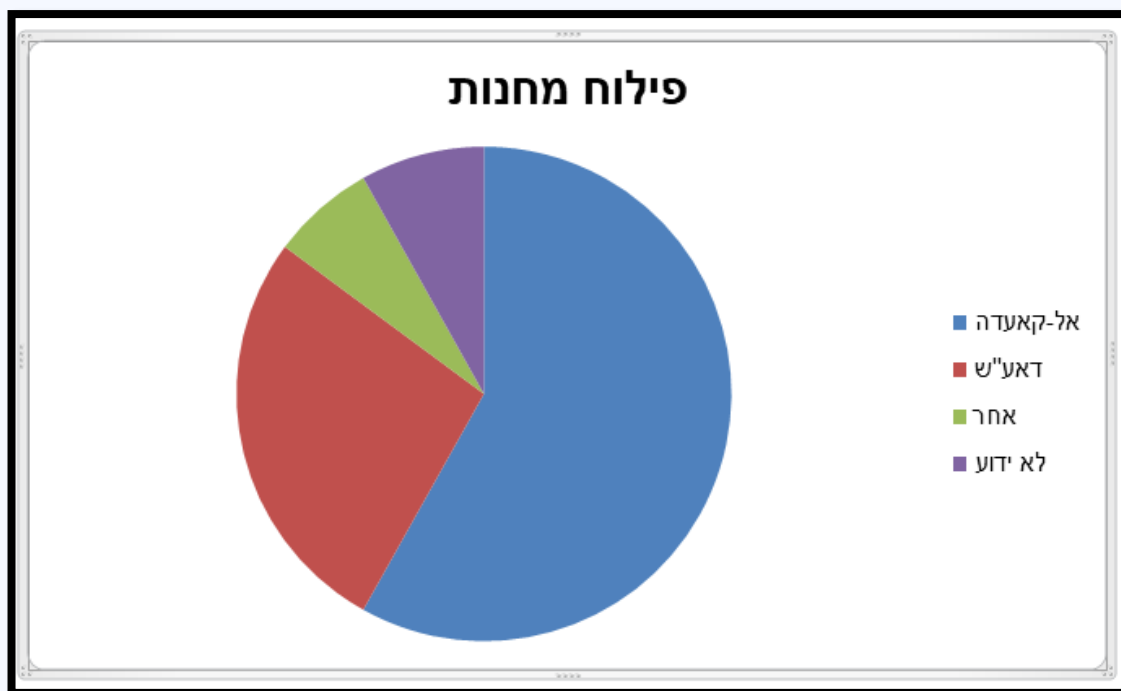
ביבשת אפריקה, שהייתה הפעילה ביותר בשנת 2021, בוצעו כ-40 פיגועי התאבדות שהיוו כ-54 אחוזים מכלל פיגועי ההתאבדות בעולם. סומליה נותרה המדינה הפעילה ביבשת בדפוס פעולה זה, עם כ-24 פיגועי התאבדות שבוצעו כולם על ידי ארגון אל-שבאב. הארגון ביצע השנה פיגוע נוסף גם על אדמת קניה. פיגוע נוסף הנמנה עם פיגועי 'מחנה' אל-קאעדה, בוצע במאלי על ידי ארגון "קבוצת התמיכה באסלאם ובמוסלמים" - ג'נים (Jama'a Nusrat ul-Islam wa al-Muslimin או: Support Group for Islam and Muslims). במאלי בוצעו בסך הכל כ-4 פיגועים ולגבי שלושה נוספים לא נלקחה אחריות, אך ניתן לומר בוודאות כי בוצעו על יד פעילי זרם הסלפיה-ג'האדיה. כ-11 פיגועי ההתאבדות הנוותרים

ביבשת בוצעו על ידי דאע"ש: שלושה בניגריה, שניים בלוב, שניים באוגנדה, שניים בקונגו ופיגועים בודדים נוספים בוצעו בתוניסיה ובקמרון.

ביבשת אסיה בוצעו השנה כ-30 פיגועי התאבדות (לעומת כ-57 בשנת 2020), שהיוו ירידה של כ-47.5 אחוזים. כ-27 מהפיגועים ביבשת בוצעו באפגניסטן ובפקיסטן (לעומת כ-55 בשנת 2020) ופיגוע בודד בלבד באינדונזיה, ברוסיה ובסין. ירידת היקף הפיגועים מיוחסת להפסקת פעילות הטרור של הטאליבן, שהפך לריבון המדינה באוגוסט 2021. הארגון היה אחראי במישרין ובעקיפין לכ-15 פיגועים בשנת 2021, שהאחרון שבהם אירע בתחילת חודש אוגוסט. לשם השוואה, בשנת 2020 היה הטאליבן אחראי לכ-38 פיגועים, מכאן שמדובר בירידה של כ-60.5 אחוזים. בד בבד, החל מחודש אוגוסט ועד סוף השנה, פיגועי ההתאבדות במדינה, בוצעו כולם על ידי מחוז דאע"ש ח'ורסאן. בנוסף, בפקיסטן השכנה בוצעו כ-5 פיגועי התאבדות, שניים מהם על ידי הטאליבן הפקיסטני, שניים על ידי הבדלנים הבלוצ'ים נגד הנוכחות הסינית במחוז ועל האחרון לא נלקחה אחריות.

במזרח התיכון בוצעו בשנת 2021 רק כ-3 פיגועים - ירידה של כ-91 אחוזים לעומת 2020, שבה בוצעו כ-33 פיגועים - האחד על ידי המורדים הכורדים בחלב שבסוריה ושניים נוספים בעיראק על ידי מחוז דאע"ש בעיראק.

ככלל, דאע"ש היה אחראי בישראל ובעקיפין בשנת 2021 לכ-20 פיגועי התאבדות, שהיוו כ-27 אחוזים מכלל הפיגועים ברחבי העולם - ירידה של כ-44.5 אחוזים לעומת 2020, שבה נרשמו כ-36 פיגועים, שהיוו כ-28 אחוזים מכלל הפיגועים. מנגד, שותפי אל-קאעדה היו אחראים בישראל ובעקיפין לכ-43 פיגועים, שהיוו כ-58 אחוזים מכלל הפיגועים, לעומת 2020, שבה היה אחראי הארגון לכ-66 פיגועי התאבדות, כ-52 אחוזים. מדובר בירידה של כ-35 אחוזים. חרף הירידה הבולטת במספר הפיגועים, זרם הסלפיה-ג'האדיה כולו היה אחראי באופן ישיר על כ-64 פיגועים. בנוסף, היה ככל הנראה אחראי לעוד כ-5 פיגועים, שעל אף שלא נלקחה עליהם אחריות ארגונית, לאור אזורי הפעילות והארגונים במרחב ניתן לשייכם אליו באופן קרוב לוודאי. לפי רישומינו, ארגוני הסלפיה-ג'האדיה ביצעו בשנת 2021 כ-69 פיגועי התאבדות, שהיוו כ-93 אחוזים מכלל הפיגועים - ירידה קלה לעומת 2020 - שבה ערכה מרחיבה נקבע כי למעשה הם היו אחראים בסך הכול על כ-95 אחוזים מכלל הפיגועים שזהות מבצעייהם אינה ידועה בוודאות, אך מוערך בסבירות גבוהה כשייכים אליהם. ארבעה פיגועים נוספים שבוצעו בשנת 2021 בוצעו על ידי הבדלנים מבלוצ'יסטן (2), ארגון ה-PKK הכורדי בסוריה, ושני פיגועים במסגרת מחאות עממיות בסין וברוסיה, שאינן מזוהות ארגונית, פיגוע נוסף בוצע בבריטניה אך לא ניתן לדעת בשלב זה את מניעי המפגע.

במהלך 2021, רק כ-4 נשים לקחו חלק בפיגועי ההתאבדות וחלקן היחסי מכלל המתאבדים, כ-4.5 אחוזים, הולך ופוחת, שכן בשנת 2020 חלקן היה 7.5 אחוזים ובשנת 2019 נאמד בכ-9.5 אחוזים. ארבעת הפיגועים שנשים לקחו חלק בהם חלק בוצעו במדינות: קמרון, תוניסיה, אפגניסטן ואינדונזיה.

לסיכום, הירידה הנמשכת בהיקף פיגועי ההתאבדות היא ביטוי נוסף לחולשתם בעת הנוכחית של ארגוני הסלפיה-ג'האדיה ברחבי העולם. למרות שארגוני טרור אלה מבצעים מדי חודש עשרות פיגועים ברחבי העולם, פחת במידה ניכרת השימוש בטקטיקת המתאבדים על ידם. ואולם, קשה להניח כי דפוס פעולה יעיל וקטלני זה של פיגועי התאבדות, שהיה במשך שנים רבות סמל דתי-ערכי וארגוני עבורם, יינטש לחלוטין. שינויים בנסיבות פוליטיות פנימיות, אזוריות וגיאוגרפיות גלובליות – כל אלה עלולים לעודד שוב את הגברת השימוש בו, לקידום מטרותיהם של הארגונים ובפרט לביסוס תדמיתם המאיימת.

תודות לצוות המתמחים בתכנית הטרור ומלחמה בעצימות נמוכה במכון למחקרי ביטחון לאומי, על תרומתם למחקר: גל סגיר, לין לוי, הילה רודד, ברוך עמיאל, שחר ברדיצ'בסקי, יותם ברטלר, יובל אפשטיין, אמיר סיון, מתן אבגליון, עמית איילון, ליאל פרחי וטלי פרנקס.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט